

ДЕРЖАВНІ ФІНАНСИ В ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

PUBLIC FINANCE IN A DEMOCRATIC SOCIETY

УДК 336.1

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.72-41>**Савчук С.В.**к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів
імені С.І. Юрія
Західноукраїнський національний
університет**Коломийчук Н.М.**к.е.н., доцент кафедри фінансів
імені С.І. Юрія
Західноукраїнський національний
університет**Savchuk Svitlana**

West Ukrainian National University

Kolomyychuk Nataliya

West Ukrainian National University

У статті розглянуто державні фінанси як один з основних складників фінансової системи кожної країни. Досліджено їхню роль у забезпеченні державою властивих їй функцій щодо соціального, економічного та політичного розвитку. Проаналізовано різноманітність та багатоаспектність наукових поглядів стосовно трактування сутності та складників поняття «державні фінанси». Охарактеризовано наукові підходи до трактування сутності поняття «державні фінанси», на основі чого обґрунтовано власну позицію їх визначення. Виділено ключові умови функціонування державних фінансів в умовах демократичного суспільства. На основі окреслених проблем функціонування державних фінансів у демократичному суспільстві визначено пріоритетні напрями їх удосконалення в умовах економічних трансформацій. Наголошено, що оптимізація у сфері державних фінансів стимулюватиме розвиток підприємницької діяльності, сприятиме зростанню рівня життя громадян, дасть змогу підвищити якість наданих державних послуг та досягти соціальної гармонії у суспільстві.

Ключові слова: фінанси, державні фінанси, бюджет, державний бюджет, фінансова система, демократичне суспільство.

В статье рассмотрены государственные финансы как одна из основных составляю-

щих финансовой системы каждой страны. Исследована их роль в обеспечении государством свойственных ей функций относительно социального, экономического и политического развития. Проанализировано разнообразие и многоаспектность научных взглядов относительно трактовки сущности и составляющих понятия «государственные финансы». Охарактеризованы научные подходы к трактовке сущности понятия «государственные финансы», на основе чего обоснована собственная позиция их определения. Выделены ключевые условия функционирования государственных финансов в условиях демократического общества. На основе очерченных проблем государственных финансов в демократическом обществе определены приоритетные направления их совершенствования в условиях экономических трансформаций. Отмечено, что оптимизация в сфере государственных финансов будет стимулировать развитие предпринимательской деятельности, способствовать росту уровня жизни граждан, даст возможность повысить качество оказанных государственных услуг и достичь социальной гармонии в обществе.

Ключевые слова: финансы, государственные финансы, бюджет, государственные финансы, бюджет, финансовая система, демократическое общество.

Democratization of public relations requires the creation of appropriate conditions for the functioning of public finances, which is the key to economic growth and the foundation of its development, as well as further improving the material well-being of the population. They are one of the key and most important areas of the financial system of the state, through which and through which the system of distribution of gross domestic product between business structures and territories, and various segments of the population. The article considers public finance as one of the main components of the financial system of each country. Their role in providing the state with its inherent functions in relation to social, economic and political development has been studied. Scientific approaches to the interpretation of the essence of the concept of "public finance" are described, on the basis of which the own position of their definition is substantiated. The key conditions for the functioning of public finances in a democratic society are highlighted. Under today's conditions, there is a process of rethinking the essence of public finance in a democratic society. The development of theoretical views on the role of public finance in a democratic society is associated with a change in public influence on the economy. On the basis of the outlined problems of public finances in a democratic society, the priority directions of their improvement in the conditions of economic transformations are determined. It was emphasized that the optimization in the field of public finance will stimulate the development of entrepreneurial activity, promote the growth of living standards of citizens, will improve the quality of public services and achieve social harmony in society. Today the issue of modernization of public finances is relevant, because the high level of tax burden, low level of social justice of the tax system, inefficient and irrational distribution of budget funds, low level of social security of vulnerable groups and social standards are a consequence of improper functioning of public finances in the context of redistributive processes in the country. In modern conditions, the ability of the state to perform its functions and promote the socio-economic growth of society depends on their effective functioning.

Key words: finance, public finance, budget, state budget, financial system, democratic society.

Постановка проблеми. Демократизація суспільних відносин потребує створення належних умов функціонування державних фінансів, що є запорукою економічного зростання країни та фундаментом її розвитку, а також подальшого підвищення матеріального добробуту населення. Вони є однією із ключових і найважливіших сфер фінансової системи держави, за допомогою якої і через яку відбувається реалізація системи розподілу валового внутрішнього продукту як між підприємницькими структурами та територіями, так і різними верствами населення. У сучасних умовах від ефективного їх функціонування залежить можливість держави виконувати свої функ-

ції, сприяти соціально-економічному зростанню суспільства. Тому сьогодні актуальним постає питання модернізації державних фінансів, адже високий рівень податкового навантаження, низький рівень соціальної справедливості податкової системи, неефективний та нераціональний розподіл бюджетних коштів, невисокий рівень соціального забезпечення незахищених верств населення та соціальних стандартів є наслідками неналежного функціонування державних фінансів у контексті здійснення перерозподільних процесів у країні.

Оптимізація у сфері державних фінансів сприятиме зростанню рівня життя громадян, стиму-

люватиме розвиток підприємницької діяльності, дасть змогу підвищити якість наданих державних послуг та досягнення соціальної гармонії у суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Наукові дослідження у сфері фінансів, зокрема розвитку державних фінансів, здійснювали багато вчених, серед яких: В. Андрущенко, В. Базилевич, О. Василик, В. Гаращук, В. Дем'янишин, О. Кириленко, М. Крупка, І. Луніна, І. Лютий, В. Опарін, О. Тулай, С. Юрій та ін. Однак сучасні умови трансформації суспільних відносин вимагають подальшого вдосконалення їх функціонування в контексті утвердження демократичних процесів у державі.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні ролі державних фінансів у демократичному середовищі та окресленні основних напрямів їх розвитку в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Розвиток сучасного суспільства неможливо представити без ефективного функціонування системи державних фінансів, адже саме вони є інструментом утручання держави в економічні процеси та соціальну сферу, засобом їх регулювання. Це зумовлено передусім функціями та роллю держави у забезпеченні належних умов для розвитку її фінансового потенціалу, її здатності виконувати покладені на неї функції та завдання політичного, економічного та соціального характеру.

Різноманітність та багатоаспектність наукових поглядів стосовно трактування сутності та складників поняття «державні фінанси» свідчать, головним чином, про вплив держави на економічний та соціальний розвиток через формування та використання фондів грошових коштів і необхідність створення сприятливих умов для діяльності виробничих і невиробничих структур. Зокрема, на даному аспекті акцентують увагу А. Загородній, Г. Вознюк та Т. Смовженко, зазначаючи, що державні фінанси – це «складова частина фінансової системи, її центральна ланка, через яку держава здійснює вплив на економічний та соціальний розвиток країни» [5]. Вітчизняні вчені-економісти В. Базилевич та Л. Баластрик розглядають державні фінанси як «систему грошових фондів, зосереджених у руках держави і призначених для виконання властивих їй функцій, а також сукупність форм і методів, за допомогою яких ці функції реалізуються» [2].

Різновекторним можна охарактеризувати підхід, що представлений в «Економічній енциклопедії» за редакцією С. Мочерного, відповідно до якого державні фінанси являють собою «сукупність розподільчо-перерозподільчих відносин, що виникають у процесі формування і використання централізованих фондів грошових коштів, призначених для фінансового забезпечення виконання

державою покладених на неї функцій» [4]. Окрім того, особливий акцент робиться на матеріальне вираження поняття, що дає можливість його відповідно трактувати за матеріальним змістом як відповідну суму грошових коштів, яка спрямовується на виконання державою покладених на неї функцій, та з позиції економічного змісту, що означає ступінь фінансового забезпечення держави та впливу на пропорції соціально-економічного розвитку.

На думку В. Опаріна, державні фінанси являють собою досить розгалужену систему відносин, яка опосередковується формуванням і використанням централізованих на різних рівнях адміністративного поділу фондів грошових коштів. Розгалуженість цієї системи і наявність значної кількості фондів зумовлюються різноманітністю функцій держави і завдань, які вона вирішує, а також розмежуванням функцій і повноважень між різними рівнями державної влади [6].

Основним призначенням державних фінансів, як уважає О. Василик, є не лише сприяння соціально-економічному розвитку держави, а й забезпечення прав і свобод людини [3], що вказує на необхідність розвитку демократичних засад розвитку суспільства.

Нетрадиційним для вітчизняної фінансової науки є визначення державних фінансів професором В. Андрущенко, який під даною дефініцією розуміє «грошові кошти, що із суспільної згоди стягуються державною владою з громадян та господарств і використовуються для задоволення загальних потреб громадянського суспільства в благах неринкового характеру та здійснення трансфертних платежів» [1]. Учений акцентує увагу на тому, що в основі дослідження постає «людина з її індивідуальними потребами, інтересами, мотивами суспільної поведінки» [1].

У контексті врахування сучасних тенденцій трансформації форм та методів впливу держави на процеси відтворення активізується роль людини в економічній сфері. Тому цілком погоджуємося з позицією О. Тулай щодо необхідності врахування у функціонуванні державних фінансів умов сталого людського розвитку. При цьому здійснення розподільчих і перерозподільчих відносин держави відбувається з метою забезпечення суспільних потреб [7].

Ураховуючи вищезазначене, вважаємо за доцільне під державними фінансами розуміти досить різновекторну систему відносин, що опосередковується впливом держави на соціально-економічний розвиток через формування та використання централізованого фонду грошових коштів із забезпеченням демократичних засад функціонування суспільства. Адже саме демократизація суспільних відносин сприятиме соціальній захищеності кожного громадянина та наданню гаран-

тій щодо отримання гідних умов життєдіяльності. Уважаємо, що розвиток такого суспільства неможливий без ефективного функціонування державних фінансів.

В умовах сьогодення держава наділена можливостями виконувати покладені на неї функції, сприяти соціально-економічному зростанню за рахунок ефективного функціонування державних фінансів. Попри це не виключається необхідність удосконалення процесів формування, розподілу та використання коштів централізованих фондів у контексті модернізації системи державних фінансів загалом. Це, насамперед, стосується недостатньо високого рівня соціальної справедливості податкової системи; неефективного розподілу коштів централізованих фондів; зростання рівня податкового навантаження; зниження рівня соціального забезпечення вразливих верств населення. Тому сьогодні гостро стоїть питання оптимізації функціонування державних фінансів.

Як свідчать сучасні тенденції, одним із пріоритетних напрямів політичних та соціально-економічних трансформацій в Україні постає забезпечення всіх належних прав та свобод населенню, їх дотримання та захист у контексті розвитку та модернізації взаємовідносин між громадянами та органами влади різних рівнів. Відповідно, це зумовлює необхідність формування якісної та дієвої системи державних фінансів, що дасть змогу підвищити як конкурентоспроможність вітчизняної економіки, так і рівень суспільного добробуту, сприятиме дотриманню соціальних стандартів у державі та досягненню стратегічних цілей розвитку суспільства.

Зазначимо, що в структурі державних фінансів вагома роль відводиться саме бюджетній системі, що забезпечує не лише мобілізацію коштів, необхідних для функціонування держави, а й активно впливає на економічні, соціальні та політичні процеси в суспільстві. Тому від дієвості бюджетної політики багато в чому залежать ефективність функціонування державних фінансів та їхня спроможність задовольняти суспільні потреби.

Саме відкритість бюджету постає важливою умовою функціонування демократичного суспільства. Прозорість формування та реалізації бюджетної політики дає змогу громадянськості брати активну участь у прийнятті бюджетних рішень, а також впливати на діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, активно захищаючи свої громадянські права.

Варто зазначити, що саме прозорість у функціонуванні державних фінансів:

– посилює довіру населення до органів влади, оскільки саме розуміння їхніх дій громадянами є вагомою передумовою громадської підтримки;

– дає змогу кожному індивіду контролювати отримання суспільних послуг, наданих за рахунок акумульованих у бюджетах податків та обов'язкових зборів, а також бути інформованими стосовно формування та використання бюджетних коштів;

– дає можливість представникам влади керуватися позицією громадськості під час прийняття управлінських рішень із питань бюджету, передусім що стосується визначення основних напрямів здійснення видатків бюджетів;

– сприяє оптимізації розподілу коштів бюджетів та соціальної політики загалом;

– дає змогу проводити контроль над якісним виконанням прийнятих бюджетних рішень на всіх стадіях бюджетного процесу.

Варто наголосити на тому, що в умовах прозорості та доступності фінансової інформації громадяни мають змогу самостійно контролювати правильність та ефективність виконання державою наданих їй функцій, що дає змогу здійснювати практичні заходи стосовно регламентованого законодавством народного волевиявлення, яке, відповідно, є втіленням демократичних процесів. Тому саме за рахунок застосування інструментів бюджетної прозорості громадяни можуть відчувати себе повноправними споживачами якісних суспільних послуг.

Висновки з проведеного дослідження. Розвиток демократії в українському суспільстві, формування публічної влади, становлення правової держави позначаються на теорії і практиці державних фінансів. Пошук оптимальних рішень, спрямованих на підвищення ефективності витрачання бюджетних коштів, подальше впровадження інструментів прозорості і відкритості державних фінансів, а також вироблення напрямів впливу громадськості на державні фінанси формуватимуть позитивну громадську думку про діяльність органів державної влади, а також сприятимуть утвердженню у суспільстві демократичних відносин.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Андрущенко В. Фінансова думка Заходу в ХХ столітті. Теоретична концептуалізація та наукова проблематика державних фінансів. Львів : Каменяр, 2000. 302 с.
2. Базилевич В.Д., Баластрик Л.О. Державні фінанси : навчальний посібник. Київ : Атіка, 2002. 151 с.
3. Василик О.Д., Павлюк К.В. Державні фінанси України : підручник. Київ : НІОС, 2002. 608 с.
4. Економічна енциклопедія : у 3-х т. Т. 3 / редкол.: С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ : Академія, 2002. 952 с.
5. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. Фінансово-економічний словник. Львів : Львівська політехніка, 2005. 714 с.

6. Опарін В.М. Фінанси (загальна теорія) : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2002. 240 с.

7. Тулай О.І. Державні фінанси і сталий людський розвиток: концептуальні доміанти та діалектична єдність : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 416 с.

REFERENCES:

1. Andrushchenko V. (2000) *Finansova dumka Zakhodu v XX stolitti. Teoretychna konceptualizacija ta naukova problematyka derzhavnykh finansiv* [Financial thought of the West in the XX century. Theoretical conceptualization and scientific issues of public finance]. Lviv: Kameniar. (in Ukrainian)

2. Bazylevych V.D., Balastryk L.O. (2002) *Derzhavni finansy* [State finance]. Kyiv: Atika. (in Ukrainian)

3. Vasylyk O.D., Pavljuk K.V. (2002) *Derzhavni finansy Ukrainy* [Public finance of Ukraine]. Kyiv: NIOS. (in Ukrainian)

4. Mochernyj S.V. (ed.) (2002) *Ekonomichna encyklopedija* [Economic Encyclopedia]. Kyiv: Akademija.

5. Zaghorodnij A.Gh., Voznjuk Gh.L., Smovzhenko T.S. (2005) *Finansovo-ekonomichnyj slovnyk* [Financial and economic dictionary]. Ljviv: Ljvivs'jka politekhnik. (in Ukrainian)

6. Oparin V.M. (2002) *Finansy (zaghaljna teorija)* [Finance (general theory)]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)

7. Tulaj O.I. (2016) *Derzhavni finansy i stalij ljuds'jkyj rozvytok: konceptualjni dominanty ta dialektychna jednistj* [Public Finance and Sustainable Human Development: Conceptual Dominants and Dialectical Unity]. Ternopilj: TNEU. (in Ukrainian)